

Medische zorg aan ongedocumenteerden: aanbevelingen

Op 16 juni 2015 hebben de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, de Nationale ombudsman en het College voor de Rechten van de Mens een bijeenkomst georganiseerd 'Zorgeloos op straat', over de zorgverlening aan ongedocumenteerden.¹ Aanleiding daarvoor zijn aanhoudende signalen dat ongedocumenteerden problemen ervaren in de (toegang tot de) medische zorg. Op basis van de uitkomsten van deze bijeenkomst² doen de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, de Nationale ombudsman en het College voor de Rechten van de Mens een aantal aanbevelingen aan de overheid.

Het recht op gezondheid

In Nederland heeft iedereen recht op medisch noodzakelijke zorg. Nederland heeft de plicht om ieder mens in geval van ziekte geneeskundige bijstand en verzorging te bieden en deze dient voor iedereen toegankelijk te zijn. Het recht op een zo goed mogelijke lichamelijke en geestelijke gezondheid is vastgelegd in verschillende verdragen.³ Ten aanzien van vrouwen en kinderen is het recht op gezondheidszorg in specifieke verdragen opgenomen.⁴ Het recht op gezondheid – in elke vorm en op elk niveau – omvat vier onderling verbonden en wezenlijke elementen: beschikbaarheid, toegankelijkheid, aanvaardbaarheid en kwaliteit.⁵

Toegankelijke gezondheidszorg betekent dat de zorg er zonder onderscheid des persoons moet zijn; de zorg binnen veilig bereik voor de hele bevolking moet zijn en dat de zorg betaalbaar moet zijn voor iedereen. Het betekent ook dat er sprake moet zijn van 'toegankelijkheid van informatie', wat het recht inhoudt om informatie te zoeken, te ontvangen en te geven over gezondheidskwesties.⁶

Medische zorg is een basale levensbehoefte, net zoals voeding en kleding. Het recht op gezondheid geldt onverkort ook voor ongedocumenteerden. Dit uitgangspunt is onomstreden.⁷

Het recht op gezondheid is een mensenrecht. Op de overheid rust de verplichting om dit mensenrecht te respecteren, te beschermen en te verwezenlijken. Deze verplichting geldt zowel voor de centrale overheid als voor de decentrale overheid.⁸ Om de effectiviteit van de maatregelen die de overheid treft ter realisatie van dit recht vast te stellen, moet de overheid de maatregelen monitoren.⁹ Dit geldt ook als de overheid de uitvoering van de zorg uitbesteedt aan andere (private) partijen.

Aanbevelingen

Aan de hand van de hierboven genoemde elementen van het recht op gezondheid doen de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, de Nationale ombudsman en het College voor de Rechten van de Mens de volgende aanbevelingen aan de verantwoordelijke ministers:

Toegankelijkheid (van informatie)

Zowel ongedocumenteerden als zorgverleners zijn onvoldoende bekend met het recht van ongedocumenteerden op medisch noodzakelijke zorg. Alhoewel de nodige informatie beschikbaar is, onder andere op de site van het Zorginstituut Nederland, wordt deze niet door alle zorgverleners gevonden. Daardoor ontvangen ongedocumenteerden niet altijd de zorg die zij nodig hebben.

¹ Onder 'ongedocumenteerden' worden personen verstaan die niet (langer) rechtmatig in Nederland verblijven.

² Van deze bijeenkomst is een verslag gemaakt, dat te vinden is op de websites van de organiserende organisaties.

³ Artikel 25 Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens, artikel 12 Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR), artikel 35 EU-Grondrechtenhandvest, artikelen 11 en 13 Europees Sociaal Handvest.

⁴ Artikel 14 Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en artikelen 24, 25 en 39 Verdrag inzake de rechten van het kind

⁵ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR), General Comment 12, E/C.12/2000/4: 'The right to health in all its forms and at all levels contains the following interrelated and essential elements (...): (a) Availability (...), (b) Accessibility(...), (c) Acceptability (...), (d) Quality.'

⁶ CESCR, General Comment 12, punt 12.

⁷ Zie artikel 10 lid 2 Vreemdelingenwet en artikel 12 IVESCR. Het CESCR zegt hierover in General Comment nr. 14:

'In particular, States are under the obligation to respect the right to health by, inter alia, refraining from denying or limiting equal access for all persons, including prisoners or detainees, minorities, asylum seekers and illegal immigrants, to preventive, curative and palliative health services.'

⁸ Internationaal Gerechtshof, Duitsland v. Verenigde Staten (LaGrand), 3 maart 1999.

⁹ Zie o.a. CESCR, General Comment 20, punt 41.

Aanbeveling 1: Blijf actief uitdragen dat ongedocumenteerden recht hebben op medisch noodzakelijke zorg, en zorg dat deze informatie de zorgverleners en ongedocumenteerden daadwerkelijk bereikt. De overheid kan hiervoor de samenwerking zoeken met o.a. de beroepsverenigingen en koepelorganisaties van zorgverleners.

Aanbeveling 2: Zorg dat er in de bijscholing van zorgverleners aandacht aan het recht op medische zorg voor ongedocumenteerden wordt besteed. Zorg er daarnaast voor dat de poortwachters tot de zorg – denk aan bv baliepersoneel van zorginstellingen en intakers in de geestelijke gezondheidszorg – voldoende kennis hebben van de rechten van ongedocumenteerden. Ook daarvoor kan de overheid de samenwerking zoeken met koepelorganisaties van zorgverleners.

Aanbeveling 3: Zorg dat de website van Zorginstituut Nederland alle voor zorgverleners noodzakelijke informatie bevat; o.a. informatie over wat medisch noodzakelijke zorg is, welke vergoedingen er worden verstrekt en hoe een zorgverlener gecontracteerd kan worden.

Aanbeveling 4: Geef ongedocumenteerden op het moment dat zij het asielzoekerscentrum moeten verlaten informatie over het recht op medisch noodzakelijke zorg mee; dat kan bijvoorbeeld in de vorm van een medisch paspoort of een informatiefolder. Daarin staat in ieder geval ook de naam van de behandelend arts en informatie voor de ongedocumenteerde over waar hij zijn medische historie kan raadplegen.

Kwaliteit

Om te kunnen waarborgen dat het recht op gezondheid voor ongedocumenteerden ten volle wordt nageleefd, is het noodzakelijk niet alleen de zorg die is verleend te monitoren, zoals het Zorginstituut Nederland thans doet in het kader van de vergoedingenregeling. Ook is het noodzakelijk dat de overheid de problemen die zich voordoen bij de (toegang tot de) zorg registreert en analyseert, zodat belemmeringen kunnen worden opgeheven. Dat gebeurt op dit moment niet.

Aanbeveling 5: Richt een centraal meldpunt in waar patiënten en zorgverleners belemmeringen in het verlenen van zorg aan ongedocumenteerden kunnen melden. Aangesloten kan worden bij reeds bestaande meldpunten van de overheid. Maak deze aantallen, met daarbij een analyse van de aard van deze meldingen en de daarop ondernomen acties, jaarlijks openbaar.

Goede communicatie tussen patiënt en hulpverlener is essentieel om medische zorg te kunnen bieden. In het geval van ongedocumenteerden is goede communicatie vaak afhankelijk van de aanwezigheid van een tolk. Of een tolk aanwezig is hangt af van het feit of iemand uit het eigen netwerk van de patiënt bereid is om voor hem te vertalen.

Aanbeveling 6: Vergoed de kosten van een professionele tolk, zodat goede communicatie – en daarmee goede zorg – tussen patiënt en zorgverlener mogelijk is.

Voor asielzoekers die tijdens de procedure geestelijke gezondheidszorg ontvangen, is het belangrijk dat deze zorg wordt voortgezet op het moment dat zij uitgeprocedeerd raken. Zo blijft zicht bestaan op zelfredzaamheid en toekomstperspectief.

Aanbeveling 7: Zorg voor continuïteit in de zorg op het moment dat een asielzoeker uitgeprocedeerd raakt. Dat houdt in dat er actief medische overdracht van de ongedocumenteerde plaats vindt. Lokale samenwerking tussen verschillende partijen, zoals tussen gemeente–zorgverlener–hulporganisatie, is hiervoor cruciaal.

Voor ongedocumenteerden met psychische problemen is het voor de (voortzetting van de) behandeling van essentieel belang dat hun leefomgeving stabiel is. Het komt voor dat psychische zorg niet gestart wordt vanwege het zwervend bestaan van de ongedocumenteerde.

Aanbeveling 8: Bied ongedocumenteerden die psychische zorg nodig hebben naast bed-bad-brood ook overdag onderdak aan.